

# RUHRTRIENNALE

Festival der kunsten

18 augustus t/m 30 september 2017

# NIJUE GODENVONKEN

Zes weken muziektheater, toneel, dans, installaties en concerten in het Ruhrgebied. In zijn derde en laatste seizoen richt intendant Johan Simons met de Ruhrtriennale de blik op de wereld van morgen. Een zoektocht naar hoop, een grote finale.

INTERVIEW: STEFAN KEIM

**‘Seid Umschlungen!’, ‘Wees omarmd!’ luidt het motto van de Ruhrtriennale sinds uw eerste seizoen. U wees op de ambiguïteit van deze slogan, op het hartelijke én het potentieel onaangename van een omarming.**

**JOHAN SIMONS** Ik zal jou eens verstikken. *(lacht en maakt een wurgbeweging naar de interviewer)*

**Zou u dit motto vandaag opnieuw kiezen, mocht u nu bij de Ruhrtriennale beginnen?**

**JS** Dat is echt moeilijk. Als je mensen wilt omarmen moet je bereid zijn om naar hen toe te reizen. Wij waren bijvoorbeeld voor het eerst in Dinslaken en zullen er dit jaar opnieuw zijn. De mensen moeten niet alleen naar mij komen, maar ik ga ook naar hen en omarm hen.

**Dat betekent ook dat men een verantwoordelijkheid opneemt.**

**JS** Ja. Daarom hebben we nieuwe hallen gezocht, zoals Gerard Mortier dat ook al deed. Toen hij het festival oprichtte, was het zijn bedoeling om in het hele Ruhrgebied te spelen. Dat ga ik ook dit jaar doen. In dat opzicht hebben we ons motto ‘Wees omarmd’ waargemaakt. Maar inhoudelijk heb ik twijfels gekregen. Tijdens deze drie jaren is de wereld erg veranderd.

**Daar gaat het niet alleen over Trump of Erdoğan...**

**JS** Ook over vele andere dingen. In Frankrijk zijn de grote partijen verdwenen. De hele maatschappij is ongelooflijk veranderd. Ik heb het gevoel dat we ons verder van elkaar hebben verwijderd. De Nederlanders van de Duitsers, de Fransen, de Engelsen van Europa. Steeds minder mensen willen Europeaan zijn.

**De Ruhrtriennale moest van bij het begin een festival van de toenadering**

**zijn. Dat zet u nu om met kunstenaars uit Nederland, België, Polen, Engeland, de VS of uit Zuid-Amerika. En met het motto van je derde jaar, ‘Freude, schöner Götterfunken’ (‘Vreugde, schitterende godenvonk’), maakt u nu op z’n minst een toespeling op een mogelijke utopie.**

**JS** Maar op onze affiches staan de woorden afzonderlijk en er loopt een streep dwars doorheen. Er is iets overheen gespoten, de woorden zijn bezoe-deld. Ik sta voor een bezoe-deld theater. Dat strookt met mijn kijk op de realiteit.

**Een duistere kijk?**

**JS** Vorig jaar hebben we met het programma van de Ruhrtriennale de begrippen “Vrijheid, Gelijkheid, Broederlijkheid” onderzocht. Ondertussen lijkt het alsof we het niet langer eens kunnen worden over deze algemene waarden. We worden in Europa met agressieve, alternatieve zienswijzen geconfronteerd. Ik denk dat we onze waarden te lang vanzelfsprekend hebben gevonden. We waren te zelfverzekerd. De woorden “Freude”, “schöner”

en “Götterfunken” moesten ooit hoop schenken. Schiller dichtte ze, Beethoven zette ze op muziek in zijn Negende Symfonie – de ode aan de vreugde, de huidige Europese hymne. Maar is mijn “vreugde” niet ook de pijn van de anderen? Hoe lang kunnen wij in de westerse wereld ons absurde luxelevens nog volhouden? Is “schoner” vandaag nog een houdbare belofte, vraag ik mij af. Welk beeld hebben we van de wereld van morgen? Die vragen willen we in ons programma stellen.



## En wat schuilt er achter de 'godenvonk'?

js Bij Beethoven en Schiller is dat voor eerst een begrip dat net zo straalt als het Leidmotief van onze Ruhrtriennale "Seid umschlungen" dat uit hetzelfde gedicht afkomstig is. In dat opzicht sluiten we ook een cirkel in het derde jaar. Maar bij "godenvonken" gaat het over meer. De wetenschap leert ons dat onze wereld slechts een minuscuul onderdeel van het universum is. De belangrijke wiskundige Robert Dijkgraaf zei onlangs dat er misschien toch ergens iets goddelijks zou kunnen bestaan. Iets onverklaarbaars, iets bovennatuurlijks. Dat is voor een kunstenaar als ik, hoewel ik niet religieus ben, ook een fascinerende idee. Met onze kunst dringen we ook door in regio's waarin niet alles rationeel is. Dus zoeken ook wij naar godenvonken, naar nieuwe godenvonken.

## In uw laatste seizoen maakt u maar één encensering. Waarom?

js Het klopt dat ik de voorbije jaren steeds ook de openingsvoorstelling van de Ruhrtriennale regisseerde. Maar we hadden al lang het plan om het derde jaar, dat over toekomstvisies en het loskomen van het materiële gaat, te openen met de opera 'Pelléas et Mélisande'. Het is de eerste belangrijke moderne opera en tegelijk een bijzonder spiritueel werk. Krzysztof Warlikowski is hiervoor een ideale regisseur. Daarom regisseert hij dit jaar de openingsvoorstelling. Ik beschouw Warlikowski als een uitzonderlijk kunstenaar, die in Duitsland nog niet zo bekend is. Hij komt uit een andere esthetiek vandaan. Hij bevrijdt de opera in zekere zin. Ook in 'Pelléas et Mélisande' zal hij vast een eigen wereld uitvinden.

## Dat u zich bij de Ruhrtriennale zo op muziektheater heeft geconcentreerd, was verrassend. Velen hadden verwacht dat uw benoeming tot intendant zou betekend hebben dat er weer meer toneel zou zijn.

js Dat was en is ook het geval. Tijdens de drie jaren voor mij was er zo goed als geen teksttheater te zien bij de Ruhrtriennale. Dat hebben we tot grote vreugde van veel toeschouwers weer ingevoerd. Maar de Ruhrtriennale is sinds haar oprichting in 2002 in wezen een muziektheater-festival. En muziektheater betekent hier niet alleen opera maar heel uiteenlopende combinaties van muziek en theater. Ook in het toneel heeft muziek voor mij een grote belang. Deze 'Kreationen' fascineren me, zoals bij 'Sentimenti' in 2003 of bij 'Accattone' in 2015. Het zijn vooral deze grote muziektheaterproducties die de unieke

industriehallen van de Ruhrtriennale tot leven wekken.

## U ontwikkelt ook dit jaar weer een nieuw muziektheaterstuk, 'Cosmopolis'...

js 'Cosmopolis' van Don DeLillo speelt zich af in de wereld van de speculatie en het grote geld. De mensen in die wereld ken ik persoonlijk niet. De hoofdperson is 's morgens een van de machtigste mensen ter wereld en 's avonds is hij failliet en dood. Een echt Icarus-personage, zowel voor mij als voor het publiek moeilijk voorstelbaar. De enige leeftijd waarop je denkt alles te kunnen worden is de kindertijd. Misschien tot een jaar of acht. Daarom speelt 'Cosmopolis' voor mij in de wereld van de kinderen. Eric Sleichim van Blindman componeert er nieuwe muziek voor en laat zich tegelijk inspireren door componisten als Webern en Varèse.

## Nieuw in uw intendantschap zijn de trilogyën van Richard Siegal, Ivo van Hove en Luk Perceval. Heeft dat concept z'n waarde bewezen?

js We zullen zien, dat moet nu blijken. Ik ben bijzonder benieuwd naar de Zola-trilogie van Luk Perceval. We kunnen op een dag alle drie de delen achter elkaar zien. Bij Richard Siegal overigens ook: drie zeer uiteenlopende dansvoorstellingen die motieven van Dantes 'Goddelijke komedie' oppakken. Ivo van Hove heeft de afgelopen jaren bij ons drie stukken gemaakt van dezelfde auteur, Louis Couperus, met verschillende decors en verhaallijnen die onafhankelijk van elkaar functioneren.

## U wilde in uw beleidsperiode zoveel mogelijk kunst maken voor een breed publiek, een publiek dat normaal gezien niet naar het theater gaat. Hoe ver bent u daarin gekomen?

js Eén productie uit 2016 is daar een goed voorbeeld voor, 'Urban Prayers Ruhr'. We hebben er werkelijk een nieuw publiek bijgekregen. De openingsvoorstelling in Duisburg-Marxloh, in een Ditib-moskee, die door de partij van Erdoğan ondersteund wordt, was zeer indrukwekkend. Mensen hebben er hun blik geopend voor een nieuwe wereld, voor andere godsdiensten en religieuze belevingen. Maar daar is sindsdien natuurlijk veel veranderd. Ik weet niet of dit project op die plek in 2017, na de recente ontwikkelingen in Turkije, nog een keer mogelijk zou zijn.

## Waarom meet u succes bij de Ruhrtriennale? Wat is er voor nodig om u na drie jaar trots op uw werk te laten zijn?

js Ik ben er trots op dat wij geprobeerd hebben om nieuwe wegen te bewandelen. Dat we gebruik hebben gemaakt van de hal in Dinslaken, dat de choreografe Meg Stuart dit jaar met haar gezelschap daar opnieuw een nieuwe productie zal ontwikkelen. We hebben 'The Good, the Bad and the Ugly' opgericht, een kunstdorp, ontworpen door Joep Van Lieshout, voor de Jaarhonderthalle in Bochum. Het is uitgegroeid tot ons festivalcentrum, dat heeft de Ruhrtriennale altijd gemist. Dit jaar zijn alle performances en concerten in het Refektorium, de centrale speelplek van het festivalcentrum, gratis toegankelijk. Zo winnen we ook een nieuw publiek. Hetzelfde geldt voor Ritournelle, onze festivalnacht, en voor onze concerten met elektronische muziek. En voor de Campustriennale, waarbij drie jonge collectieven een eigen voorstelling produceren en die op één avond gezamenlijk presenteren.

## En natuurlijk Teentalitarismus.

js Precies. De Children's Choice Award was een uitvinding van mijn voorganger Heiner Goebbels. Maar wij hebben onze samenwerking met jongeren verder ontwikkeld. Nu kunnen ze hun eigen artistieke programma's realiseren, ze gebruiken onze structuren en organiseren zelf concerten, performances en gesprekken met kunstenaars. Ze lopen continu rond in onze kantoren, werken ons soms ook op de zenuwen. Dat vind ik goed. Wij hebben zo nieuwe, belangrijke impulsen in het werk met kinderen en jongeren ontwikkeld.

Stefan Keim is freelance cultuurjournalist.

‘ Ik ben er trots op dat wij geprobeerd hebben om nieuwe wegen te bewandelen. ’

Johan Simons

# Wat is de Ruhrtriennale?

De Ruhrtriennale is een internationaal kunstenfestival in het Duitse Ruhrgebied, opgericht door Gerard Mortier in 2002. De voormalige energie- en industriehallen, die getuigen van het mijnwerkersverleden van het gebied, vormen het indrukwekkende podium voor opera en muziektheater, dans, beeldende kunst, theater en concerten.

‘Seid umschlungen’, ‘Laat je omarmen’ – dat is mijn motto voor de Ruhrtriennale. Met ons programma wil ik ertoe bijdragen, mee te zoeken naar een nieuwe identiteit voor het voormalige industriegebied, met haar 200 nationaliteiten, haar versplinterde stadskernen, haar hoge werkloosheidscijfers, haar warme en trotse bevolking. ‘Umschlungen’ betekent echter niet alleen ‘omarmd’, maar ook ‘omstremgeld, verstikt’. De Ruhrtriennale mag ook beklemmend zijn en onaangename vragen stellen. Het programma mag ook tegenreactie en weerstand oproepen. Verschillende vormen van esthetiek, verschillende meningen naast elkaar laten bestaan, dat vind ik een van de belangrijkste verwezenlijkingen van het humanistische Europa.

Als motto van dit seizoen heb ik de drie woorden ‘Freude’ (vreugde), ‘Schöner’ (schitterende), ‘Götterfunken’ (godenvonk) gekozen, uit Schillers ode ‘An die Freude’. Kunnen deze termen ons vandaag nog hoop geven?

Er is de afgelopen drie jaar zoveel in een razendsnel tempo en op een niet te voorziene manier veranderd. Een blik in de toekomst zet me aan het twijfelen. Ik voel de noodzaak om met kunst de mensen en hun wereld van morgen te thematiseren.

In deze krant vindt u een selectie uit ons programma. Ik wens u veel leesplezier en hoop u in het Ruhrgebied te ontmoeten!

Johan Simons, intendant



Jahrhunderthalle Bochum

Foto: JU / Ruhrtriennale

